

TĚŠÍNSKÉ
DIVADLO
ČESKÁ SCÉNA

Peter Shaffer

AMADEUS

Ředitel a šéf České scény
Dramaturgyně České scény

Peter Shaffer

Petr Kracik
Alice Olmová

Premiéra 9. 9. 2023

AMADEUS

Režie
Překlad
Kostýmy

Stanislav Slovák
Martin Hliský
Lenka Jungwirt

Scéna
Hudební spolupráce
Pohybová spolupráce

Jaroslav Milfajt
Miroslav Liška
Martin Pacek

OSOBY A OBSAZENÍ

Antonio Salieri
Wolfgang Amadeus Mozart
Konstance Weberová, Mozartova žena
Josef II., rakouský císař
Hrabě Johann Kilian von Strack, císařský komoří
Hrabě Franz Orsini-Rosenberg, ředitel císařské opery
Baron Gottfried van Swieten, prefekt císařské knihovny
Dva Větríčkové (Venticelli), donašeči informací

Salieriho komorník a jiné
Salieriho kuchař a jiné
Tereza Salieriová, Salieriho žena a jiné
Kateřina Cavalieriová, Salieriho žákyně a jiné
Majordomus a jiné
Kapelník Giuseppe Bono a jiné
Videňané

Ondřej Frydrych
Kryštof Malec
Barbora Sedláčková
Denis Kuboň
Miroslav Liška
Miloslav Čížek
Vítězslav Kryške
Petr Sutorý,
Tomasz W. Przbyla
Tomáš Hába
Štěpán Válek
Eliška Adamovská
Bára Vidomská
Dominik Grácz
Jindřich Tesarczyk
Adéla Krulíková
Andrea Kovářová
Milada Zbončáková

Inspice
Nápověda

Dominik Grácz
Libuše Berková

Peter Shaffer

Narodil se 15. 5. 1926 v Liverpoolu do bohaté židovské rodiny, o pět minut později než jeho dvojče Anthony [také známý spisovatel]. Vystudoval historii v Cambridgi, ale poté to podle jeho vlastních slov dlouho vypadalo, že se absolutně na nic nehodí, že je nezaměstnatelný. Ještě ve válečném období pracoval jako horník v dolech, pak dělal knihovníka, literárního kritika či prodával v knihkupectví. Na počátku 50. let spolu s bratrem „zplodili“ (bez většího ohlasu) tři detektivky pod pseudonymem Peter Anthony.

V roce 1954 Shaffer napsal, prý ze zoufalství, hru Slaná země, která se dočkala zinscenování v BBC. Měla slušné kritiky, což byl dobrý důvod tvořit dál. Mladý dramatik se posléze přestěhoval do New Yorku, kde se stále živil všelijak, než konečně prorazil hrou Cvičení pro pět prstů [1958]. V Londýně ji zrežiroval slavný John

Gielgud a o rok později už bavila diváky na Broadwayi. Tento moment považuje Shaffer za opravdový počátek kariéry. Jako už zavedený autor šokoval v roce 1962 právě komediálními aktovkami Soukromé ucho a Věřné oko a pověst satirika potvrdil i v Černé komedii [1965]. Shafferův návrat k tragédii – drama Equus [1973], kde sedmnáctiletý ošetřovatel nepochopitelně oslepí šest koní – se odehrál na Broadwayi více než tisíckrát. Anglický dramatik napsal dvacítku divadelních her různých žánrů a z toho několik opravdových hitů ceněných jak kritikou, tak publikem. Tím nejznámějším je bezesporu Amadeus, jehož ve filmové verzi zvětšil Miloš Forman.

Shaffer postupoval ve svých dramatech několikrát způsobem domýšlejícím si příběhy po svém. Ke vzniku Amadea ho inspirovala fáma; v ceněném Královském honu na slunce

[1964] to byla historická událost [dobytí Peru Španěly]. Impulzem k napsání slavného dramatu Equus [1973] se zase stal skutečný zločin, o němž se před ním zmínil přítel. [V roce 2007 se v tomto dramatu poprvé představil ve velké divadelní roli Daniel Radcliffe, který byl tehdy známý především jako filmový Harry Potter.] Pro Shaffera, který se netají svou homosexualitou, jsou typické opakující se dvojice mužských postav. Překvapením tedy byla v roce 1987 hra Locika a libeček, kde hlavní role náleží dvěma ženským hrdinkám. „V divadle nemá Londýn konkurenci. Londýnské publikum si nenechá nic namluvit, je chytřejší, nezávislejší a podle toho vypadá repertoár,“ píše ódy na místní diváky sir Shaffer. V New Yorku, na který jinak nedá dopustit, se podle něj lidé více řídí kritikovým „jít, nebo nejít“. A to nikdy nechtěl riskovat.

K. Malec

Drama Amadeus

Jak sám dramatik říká, hra nevypovídá pouze o Mozartovi, ale především o Salierim – jeho soupeři na vídeňské hudební scéně. „Je to konfrontace génia s průměrností,“ vysvětluje Shaffer hlavní téma dramatu, ve kterém nakonec Salieri Mozarta otráví.

Prvního divadelního uvedení se Amadeus dočkal v roce 1979 v Londýně, později exceloval také na newyorské Broadwayi, kde zaznamenal přes 1200 repríz. Hru neminuly hlavní divadelní ceny a stejnojmenný film Miloše Formana, který se stal kulturním snímkem světové kinematografie, získal v roce 1984 osm Oscarů; byla mezi nimi i cena za nejlepší režii, herecký výkon, ale i Oscar za nejlepší adaptaci divadelní hry, včetně jednoho Oscara za scénář pro Shaffera. Část filmu byla natočena v Praze, například ve Stavovském divadle nebo v karlínské Invalidovně. V drobných epizodních rolích se tak objevili i něk-

teří čeští herci. Salieri v příběhu vystupuje jako jeden z mála, kdo plně rozpoznává genialitu Mozartovy hudby, na druhé straně je hluboce zasazen pocitem nespravedlnosti, proč Bůh obdařil takovým géniem člověka, který se chová jako infantilní děčko, a ne někoho jako on, kdo je zbožný, pracovitý a má všech pět pohromadě. Shaffer ovšem sám označil své dílo jako „fantazii na téma Mozart a Salieri“ a časem bonmot doplnil: „Očividně nebyl Amadeus nikdy zamýšlen jako dokumentární životopis skladatele. A film o to méně.“

Z filmu Amadeus si tak diváci odnášejí jiný pohled na otázku lidství a lidské tvořivosti, ale i zkreslující či zcela zavádějící dojem o Mozartovi jakožto infantilní nevyspělé osobnosti se sklony k alkoholismu a o Salierim coby podprůměrném hudebníkovi, který Mozarta dohnal ke zbytečně předčasné smrti. Film však ve své

době podpořil i zájem o Salieriho hudbu a vyvolal reakci na „amadeovský mýtus“ ve snaze dokázat, že Salieri byl naopak geniální skladatel a že s Mozartem byli přátelé a respektující se kolegové. Zastřená pravda dřímá zřejmě někde uprostřed... Rivalství mezi Mozartem a Salierim je pro historiky dosud tématem s nejasnými konturami. Již ve své době se roznesly zkažky o vzájemné rivalitě obou hudebníků a jsou podporovány i vyvráceny řadou svědectví. Též Mozartova korespondence s otcem naznačuje táhnoucí se konkurenční boj se Salierim.

Mozart a Salieri se poprvé střetli roku 1781, kdy se na vídeňském dvoře ucházeli o místo učitele klavíru tehdy čtrnáctileté princezny Alžběty Vilemíny Württemberské. Učitelem se stal Salieri, ačkoli si byl Mozart jistý, že místo dostane právě on.

P. Sutorý, O. Frydrych, T. W. Przybyla

Salieri byl žákem operního reformátora Christopa Willibalda Glucka a už jen tento fakt hrál ve prospěch jeho kariéry u dvora i u dvorní opery. Salieriho nevraživost vůči Mozartovi vzrostla v roce 1783, když byly vyměněny árie v inscenaci Anfossiho opery *Il curioso indiscreto* za kusy napsané Mozartem. Vztahy obou hudebníků ovšem ochladly zejména poté, co Salieri neuspěl v kompozici dvorem objednané opery *La scola degli amanti* podle libreta Lorenza da Ponte. Libreta se promptně ujal Mozart a zkomponoval operu pod názvem *Così fan tutte*. O následné nevraživosti plynoucí z této události se v pozdějších svědectvích zmiňují Constanze Mozartová či Lorenzo da Ponte ve svých pamětech. Existuje ovšem i svědectví, že vztahy Mozarta a Salieriho nebyly vždy pod bodem mrazu. Salieri učil hudbě Mozartova syna Franze Xavera a pro příležitost narozenin anglické pěvkyně Nancy Storace zkomponoval Mozart společně se Salierim a Cornettim oslav-

nou kantátu na text Lorenza da Ponte. Tisk tří písní se dochoval v Českém muzeu hudby v Praze, kde byl před lety objeven. Ví se také, že tajemným objednavatelem Requiem nebyl Salieri, ale hrabě Franz von Walsegg Stuppach, který chtěl vydávat Requiem za své vlastní dílo k poctě zesnulé manželky. Legenda o otravě Mozarta má počátek přímo ve výroku samotného Salieriho, který před smrtí ve stavu silné mentální nepřičetnosti vyslovil obavu, že Mozartovi ublížil. Když se ale svědkové ptali na podrobnosti, Salieri okamžitě jakékoli násilí popřel. Vyčtení této obavy dalo vzniknout legendě, jejíž důsledky vyvrcholily roku 1997 skutečným soudním procesem v milánském Justičním paláci, ve kterém byla Salierimu na základě všech dosažitelných důkazů prokázána nevina. Dnes se na celý příběh díváme s nadhledem, ale jako všechny legendy i tato dala podnět ke vzniku řady úspěšných tvůrčích počinů.

Wolfgang Amadeus Mozart

[1756–1791] Zázračné dítě, strhující kariéra a pád až na úplné dno

„V Itálii, kde žijí ti největší mistři, se nemluví o ničem jiném než o Mozartovi. Když je vysloveno jeho jméno, vše ztichne,“ prohlásil s úctou Josef Mysliveček.

Johann Chrysostomus Wolfgang Theophilus Mozart se narodil 27. ledna 1756 kolem osmé hodiny večer v Salcburku. Povšimněte si jména Chrysostomus [Zlatouštý] a Theophilus [Bohu milý]; později jméno přeložil Mozart do latiny [Amadeus]. Rodiči byli Leopold Mozart, který působil jako skladatel, hudebník a pedagog u dvora salcburských knížecích arcibiskupů, a Anna Maria Pertlová. Měli spolu sedm dětí. Dětství v početné rodině si ovšem Wolfgang neužil, jeho sourozenci postupně zemřeli už před jeho narozením. Chlapec tak vyrůstal bok po boku se svou jedinou, starší sestrou

Marii Annou, které doma přezdívali Marii Annou, které doma přezdívali Marii Annou. I on dostal brzy svou rodinnou přezdívku – Wolferl neboli Vlček. Už od prvních dnů svého života byl budoucí slavný skladatel obklopen hudbou, a to nejen kvůli tomu, že jeho otec byl poměrně známým skladatelem, hudební talent dostala do vínku i Nannerl a Wolferl naslouchal jejímu cvičení. Malý Wolfgang se rozhodl nezůstat o čtyři a půl roku starší sestře nic dlužný, a tak už jako tříletý chlapec začal rovněž cvičit na klavír. Jeho otec, který byl v tu dobu uchvácen již talentem dcery, nemohl být šťastnější. Ještě než byly Wolfgangovi Amadeovi čtyři roky, dokázal se naučit zahrát novou skladbu za pouhou půlhodinu. Otcí Leopoldovi tak bylo brzy jasné, že talent obou jeho dětí by neměl zůstat skrytý před světem. A tak s nimi vyrazil z rodného

M. Čížek, M. Liška, V. Kryške, D. Kuboň

Salcburku do světa na koncertní šňůru, kde jejich vystoupení označoval za představení zázračných dětí. Otec byl pro Nannerl i Wolfganga zároveň učitelem, který se staral nejen o jejich hudební rozvoj, ale i o vzdělání. První štací se ,pro talentované děti stal habsburský dvůr ve Vídni. Dochovala se vzpomínka, podle níž se při jednom z vystoupení tehdy šestiletý Mozart setkal s Marií Antoinettou, která od něj byla o pouhé dva měsíce starší. Údajně mu pomohla vstát, když malý hudebník uklouzl na naleštěné podlaze. A on na oplátku nabídl příští francouzské královně sňatek. Bez ohledu na drobné vtípné historky splnila pro Leopolda Mozarta cesta do Vídně účel. Obě jeho děti publikum doslova ohromily, a tak se před šestiletým hochem a desetiletou dívkou otevřela možnost vyjet na turné po Evropě. Mezi lety 1763 až 1766 navštívila rodina desítky měst na celém kontinentu. Mozartovi vystupovali v Paříži, Amsterdamu či Mnichově. Wolfgang

Amadeus během cesty sbíral důležité životní zkušenosti. Třeba v Londýně se potkal s hudebníkem a skladatelem Johannem Christianem Bachem, synem Johanna Sebastiana Bacha. Každé jeho vystoupení bylo obrovským úspěchem, a tak se po krátké přestávce dospívající Mozart vydal s otcem na další turné, tentokrát po italských městech. I zde si vysloužil nebývalou pozornost. A to nejen svým uměním. Třeba v Římě „zázračné dítě“ bez větší námahy vytvořilo kopii přísně střežené vatikánské skladby, jejíž notový zápis nesměl být nikde šířen. Mozart si v Sixtinské kapli vyslechl chrámovou skladbu Miserere od Gregoria Allegriho. Tento jeden jediný poslech mu stačil na to, aby ji bezchybně zapsal do not. Byl to opravdu husarský kousek – a nejen proto, že bylo neslýchané, aby někdo tak složitou skladbu zapsal do not po jediném poslechu. Italské turné skončilo pro mladého Mozarta – tedy až na kauzu s Miserere – velmi příznivě a návrat do rodného Salcburku byl

pro něj vsutku triumfální. S pomocí otce Leopolda získal místo skladatele na dvoře vládce Salcburského knížecího arcibiskupství Jeronýma z Colloreda. Jenže s tím si mladý skladatel příliš nerozuměl a práce jej začala nudit.

Jeho otec, který si dobře uvědomoval velikost synova talentu, jej proto poslal opět do světa. Novou štací se pro Mozarta měla stát okouzující Paříž. Nakonec ale ve francouzské metropoli zažil první velký životní pád. Dvaadvacetiletý skladatel se ve vysoké společnosti neuchytil a navíc mu došly peníze. Spolu s matkou, která jej doprovázela, skončili v malém, chladném a špinavém hotelu. Zde se jeho matka nakazila tyfoidní horečkou a po několika dnech boj s nemocí prohrála. Wolfgang Amadeus byl zděšený. Nejenže najednou zůstal sám, ale bál se otci přiznat, co se stalo. Nakonec poprosil svého přítele abbé Bullingera, aby čerstvému vdovci oznámil smutnou novinu on. Reakce

Leopolda Mozarta, jehož vztah se synem se začal postupně zhoršovat, byla dle Wolfgangova očekávání. Leopold vinil syna ze smrti manželky a věřil, že kdyby mladíka jeho matka nemusela doprovázet do Paříže, ještě by žila. Zdrčený Wolfgang se vrátil do Salcburku. S otcem se stále více hádali, navíc ani po pracovní stránce se mu nedařilo. Několik jeho salcburských koncertů propadlo a navíc měl salcburský arcibiskup Colloredo trochu jiné představy o jeho kompozicích. Přesto Wolfgang Amadeus Mozart nastoupil v roce 1779 u jeho dvora jako varhaník. Ovšem několik měsíců po úspěšném uvedení opery *Idomeneo* v Mnichově v lednu 1781 došlo mezi ním a arcibiskupem k definitivní roztržce. Mozart odmítl být poslušným poddaným suverénního vládce a uprchl do Vídně; vztah otce a syna se tím definitivně zhroutil. Mladý Wolfgang přišel do Vídně právě ve chvíli, kdy město zažívalo rozmach. Po nocích se tu konaly opulentní bály

a večírky bohatých šlechticů, kteří zároveň milovali operu. Mozart ve městě začal jako hudebník a skladatel na volné noze a s jediným studentem, který mu platil za kondice. Brzy si ovšem našel cestu do srdce vídeňského společenského života, v čemž mu výrazně pomohly jeho populární klavírní koncerty a symfonie. Brzy po příjezdu začali Vídeňané Mozarta potkávat, jak si vykračuje po městě oděn do klobouků lemovaných zlatem a do červených kabátů s perlovými knoflíky. Mozart se ve Vídni stal doslova celebritou, kterou společnost milovala. Příznivce našel i na habsburském dvoře. Všechno se dělo přesto, že nebyl údajně příliš hezký, spíše drobný a měl zjizvenou tvář. Nedostatky ve vzhledu ovšem vyvažovala jeho zářivá povaha. Rychle získával nové zakázky a po každém uvedení svého díla si vysloužil bouřlivé ovace; jeho finanční situace byla skvělá. Dařilo se mu i v osobním životě. Rok po příjezdu do města se oženil s dcerou bytné Constanzí We-

berovou. Constanze byla stejně jako její sestry zpěvačka a všechny ženy pak často účinkovaly v Mozartových operách. Páru se zakrátko narodil první syn a Mozart snad nemohl být šťastnější. Jenže jeho život šel ode zdi ke zdi. Prudké štěstí a slávu opět vystřídalo období problémů, které se nakonec táhlo až do smrti tohoto hudebního velikána. Mozart se předně kvůli svému sňatku s Constanzí definitivně rozešel s otcem Leopoldem. Mladý hudební génius se navíc musel smířit se smrtí svých potomků – z celkem šesti dětí, které Constanze přivedla na svět, dosáhly dospělosti pouze dvě. Osobní problémy šly navíc ruku v ruce i se smůlou v pracovním životě. Tehdejší společnost se výstředního Mozarta poměrně rychle přejedla a nedostatek zakázek v kombinaci s jeho nákladným životním stylem a platbami za pobyty manželky v lázních a sanatoriích, kde skončila kvůli trápení po smrti potomků, jen prohloubily finanční tíseň a Mozartovy hluboké deprese. I v těchto časech

O. Frydrych, K. Malec

ale Mozart uskutečnil jeden výstřední čin. Už od roku 1784, doby jeho největší vídeňské slávy, byl jeho nerozlučným společníkem špaček, který pro Mozarta představoval milované domácí zvířátko – drobný pták byl svědkem úspěchů jeho árií i narození dětí. A tak když tento pták v roce 1787 uhynul, rozhodl se Mozart rozloučit se s ním opravdu velkolepě. Pták zemřel zhruba týden poté, co v Salcburku skonal Mozartův otec Leopold. Zatímco otcův pohřeb se skladatel rozhodl ignorovat, svého špačka pohřbil jako velikána. Truchlící šli v dlouhém procesí, na sobě měli smuteční závoje, zpívali žalmy a poslouchali, jak Mozart na počest svého ptačího kamaráda recituje báseň, kterou složil speciálně pro tuto příležitost. Wolfgang Amadeus Mozart se ovšem podobného odchodu ze světa nedočkal. Smrt ho zastihla v tu nejnevhodnější chvíli – právě když se zdálo, že po období neúspěchů a depresí se opět rýsují lepší časy. Jenže v prosinci 1791 mladý skladatel nečekaně, krátce

po premiéře opery Kouzelná flétna v předměstském Divadle na Vídeňce, onemocněl a brzy nato umírá ve věku 35 let, pravděpodobně na infekční chorobu doprovázenou vysokými horečkami [příčina však není přesně známá]. Jeho Rekviem tak zůstalo nedokončené. Mozart byl pohřben do veřejného hrobu a u samotného uložení těla do země dokonce nebyli přítomni žádní svědci. Hudební velikán se tak na druhý břeh vydal zcela opuštěný. O to, že se na Mozarta nezapomnělo, se pak po jeho smrti postarala nejen jeho žena, ale také sestra Nannerl, se kterou začínal hudební kariéru. I když Nannerl, která svého bratra přežila o více než 30 let, ke konci života oslepla, rozhodla se zveřejnit svou soukromou korespondenci s bratrem a pomohla sestavit jeho životopis.

Constanze Weberová

[1762–1842] Měla jsem dva velké vynikající muže, kteří mě milovali a vážili si mě, ale musím to říci, zbožňovali mě. Také oni mnou byli, oba stejně, tím nejněžnějším způsobem milování a byla jsem proto dvakrát dokonale šťastna.

Pro Mozartova otce Leopolda bylo katastrofou, když se mladý Wolfgang seznámil s rodinou Weberových, do jejichž jedné dcery se zamiloval a druhou si posléze proti otcově vůli vzal za ženu. Tím nastala definitivní roztržka mezi oběma Mozarty. Přestože Aloisie Weberová, sestra Constanze a budoucí úspěšná operní pěvkyně, nejevila o mladého skladatele příliš žhavý zájem, po několika letech, když se Mozart definitivně rozhodl pro život ve Vídni, navázala opět kontakt s rodinou Weberových a pronajala si u nich pokoj. Wolfgang otci v dopisech přiznal svou lásku ke Constanzi a ještě dříve než dostal požehnání, konala se svatba.

Z manželství vzešlo šest dětí, z nichž jen dvě přežily své rodiče: Carl Thomas [1784–1858] a Franz Xaver Wolfgang [1791–1844]. Když Constanzi později zemřel i její druhý manžel Georg Nikolau von Nissen, podepisovala Konstace obchodní dopisy jako „radová von Nissen, bývalá vdova Mozartova“. Po Mozartově smrti se příkladně a úspěšně starala o jeho odkaz. Nissen to trochu lakonicky v biografii o Mozartovi hodnotil slovy: „Constanze se jednou o Mozartovi vyjádřila, že jej snad ctíla více pro jeho talent než pro jeho osobu.“ Mozartovy dopisy dokládají, že v Constanzi našel štěstí svého života.

M. Čížek, K. Malec

Franz Xaver Mozart [1791-1844]

Franz Xaver a jeho starší bratr Carl Thomas byli jedinými ze šesti dětí Mozarta a Constanze, kteří se dožili dospělosti. Franz Xaver však vyrůstal pod drtivým tlakem: Constanze se rozhodla, že se stane druhým Mozartem. Když mu byly dva roky, už musel chodit na hodiny klavíru a teorie. Matka mu opatřila ty nejlepší učitele, mezi nimiž byl i Antonio Salieri. Jak vyplývá z korespondence chlapce s jeho starším bratrem, žil Franz Xaver v té době pod tlakem a „doma se s ním nezacházelo příliš dobře“. Jeho první veřejné vystoupení, na němž hrál jeden z koncertů svého slavného otce, se konalo, když mu bylo třináct. Dočkal se chvály, ale také varování: „Nikdy by neměl zapomínat, že mu jméno Mozart dnes zajišťuje určitou míru shovívavosti, ale zítra na něho budou kladeny o to větší nároky,“ psal tehdy vlivný hudební časopis. Franz Xaver si toho byl silně vědom. Svě skladby podepisoval jako

Wolfgang Amadeus Mozart syn. V sedmnácti letech se stal učitelem klavíru v jedné bohaté rodině ve Lvově na Ukrajině, který tehdy patřil k habsburské říši. Založil zde hudební školu, z níž je dnes městská konzervatoř, cestoval po Evropě, učil hudbu a pořádal koncerty. Jeho úspěchy však byly skromné. Franz Xaver byl vynikající klavírista, když hrál koncerty svého otce, ale jeho vlastní skladby neměly úspěch, i když dnes se jejich kvalita cení, avšak chyběla mu jiskra génia. Zdá se, že si z toho Franz Xaver vypěstoval komplex. Když ho v roce 1842 požádali, aby složil dílo k otevření Mozartova památníku v Salcburku, odmítl a zdůvodnil to svými „malými schopnostmi“. Mozart junior zemřel v roce 1844 na rakovinu žaludku při pobytu v Karlových Varech. Zde je také pohřben a jeho hrob nese nápis „Ať je jméno jeho otce jeho epitafem, protože jeho obdiv k otci byl podstatou jeho života“.

Antonio Salieri (1750-1825)

Antonio Salieri se narodil v italském Legnanu do zámožné rodiny. Ačkoli si to jeho otec nepřál, od mala se chtěl věnovat pouze hudbě. Salieriho rodiče zemřeli, když byl ještě mladý, a tak se mu skrze tuto nešťastnou událost naskytl příležitost, po které toužil – dostal se do „města hudebníků“ Vídně. Ve Vídni se mladého Salieriho ujal hudebník Florian Leopold Gassmann, jenž poskytl mladému nadšenci to nejlepší hudební vzdělání, které sám financoval. Antonio Salieri na tuto péči v budoucnu nezapomněl, po Gassmannově smrti se postaral o jeho rodinu. Salieri se ve Vídni seznámil jak s císařem Josefem II., tak s vídeňskou smetánkou a inteligencí. Svou první operu s názvem *Le donne letterate* zkomponoval v roce 1770 ve svých dvaceti letech; opera byla o tři roky později uvedena dokonce v Praze. Salieriho popularita strmě stoupala; zkomponoval dalších několik oper

včetně komické opery *La fiera di Venezia*, která měla premiéru roku 1772 ve Vídni a následně byla uvedena po celé Evropě. Již v roce 1774 se stal císařským dvorním kapelníkem, což byla tehdy ta nejvyšší funkce, jaké mohl hudebník dosáhnout. Ve stejném roce se také poznal s Terezií von Helfferstorfer, kterou si o rok později vzal za ženu. Jak šel čas, Salieri dospíval a v komponování hudby se zdokonaloval. Jeho opery se těšily velké popularitě, nevídaným způsobem prorazily i na pařížskou půdu. Velký podíl na úspěchu nese také Salieriho libretista Lorenzo da Ponte. Salieriho opera *Tarare* se stala na několik desítek let největším kasovním úspěchem pařížské opery a po jejím uvedení získal Salieri titul člena Francouzské akademie umění za zásluhy o francouzskou hudbu. Salieri se v letech 1788 až 1795 stal také prezidentem charitativní hudební společnosti *Tonkünstler-Societät*,

D. Frydrych, K. Malec, B. Sedláčková

kteřá podporuje ženy a děti hudebníků a je dodnes jednou z významných hudebních institucí v Evropě. Po smrti císaře Josefa II. v roce 1790 se atmosféra na císařském dvoře od základu změnila. Nástupce Leopold II. nejevnil o umění a hudbu příliš velký zájem, a tak musel Antonio Salieri odejít z pozice kapelníka italské opery. Ačkoli bylo tehdy Salierimu pouze 40 let, byl už v kontextu tvůrčí nálady tzv. za zenitem. Publikum se během let změnilo a dávalo přednost revoluční hudbě Wolfganga Amadea Mozarta. Poslední opera, kterou Salieri v roce 1804 zkomponoval, nebyla přijata obecně ani kritikou. Nadále však řídil veškerý hudební život ve Vídni a věnoval se tomu, v čem se mu v té době nikdo nemohl vyrovnat – hudební teorii a pedagogice. V oblasti zpěvu, kompozice a teorie hudby předával své znalosti například Ludwigu van Beethovenovi, Franzi Schubertovi, Franzi Lisztovi a v neposlední řadě i Mozartovu synu Franzi Xaveru Wolfgangu

Mozartovi. Významně se podílel na vzniku Vídeňské konzervatoře, a pokud u některého z žáků poznal nadměrné talenty, vyučoval ho zdarma jako odkaz svému učiteli Gassmanovi, který se ho též bezplatně ujal. Na sklonku života se u Salieriho začala projevovat pravděpodobně Alzheimerova choroba a v roce 1820 ho postihl těžký průběh dny [pakostnice]. Roku 1823 prodělal mozkovou mrtvici a od té doby se jeho zdravotní stav stále zhoršoval. S podlomeným zdravím zemřel Antonio Salieri v 74 letech 7. května roku 1825.

D. Kuboň

Josef II. [1747-1790]

Syn Marie Terezie a Františka I. Štěpána Lotrinského byl císařem Svaté říše římské a spoluvladařem své matky v zemích habsburského soustátí, od roku 1780 uherským a [nekorunovaným] českým králem a arcivévodou rakouským. Jeho vláda zásadně proměnila snad všechny oblasti života v habsburské monarchii. A byť vláda jeho matky byla v mnoha směrech pokroková, to on byl tím skutečným osvícencem na trůnu. Josef byl prvním synem Marie Terezie, na kterého už všichni netrpělivě čekali. Po narození tří dcer se Rakousko konečně dočkalo následníka trůnu. Velkolepé oslavy zachvátily celou zemi a Vídeň byla zasypána transparenty se slogany „V cizině teď zmlknou jásoť, Rakousko má zase kalhoty“. Josef už od dětství věděl, že jednoho dne usedne na trůn, a sám se zajímal o vladaření své matky. Pod falešným jménem hrabě von Falkenstein podnikal spoustu cest po ko-

runních državách a poznával zemi i prostý lid. Žádný z panovníků toho nenacestoval tolik jako Josef II. Poznával obyčejný život – byl v chudobincích, sfáral do šachty, nechal se zavřít do vězení a zažil i hladomor. A přestože prosazoval germanizaci, jako první Habsburk se naučil česky. Byl oblíbencem českého selského lidu, který mu začal přezdívat „selský panovník“. Marie Terezie vychovávala Josefa v katolické víře, pro něj to ale už od dětství bylo úmorné a neslučitelné s jeho racionální povahou. Lepší vztah než s matkou měl Josef – stejně jako ostatní sourozenci – s otcem. Matka nenechala náhodě ani výběr manželky. V roce 1760 se Josef oženil s půvabnou Isabelou Parmskou, vnučkou francouzského krále Ludvíka XV., kterou mu vybrala. Josef II. se do své ženy bezhlavě zamiloval. Isabela však měla komplikovanou povahu a city svému choti neopětovala. Od dětství byla velmi melancholická

a podle všeho trpěla i depresemi. Dokonce ji prý pronásledovaly předtuchy smrti. Zatímco Josefovy city neopřetovala, velmi se sblížila s arcivévodkyní Marií Kristínou, Josefovou sestrou. Dochovaná korespondence ukazuje, že jejich vztah byl velmi intimní, možná dokonce lesbický. Přesto se však Isabela snažila být Josefovi dobrou manželkou a on údajně nikdy nepoznal, že pouze předstírá, aby dostala své roli. Pětkrát čekala dítě, z toho třikrát potratila. I o iluzi šťastného manželství ale nakonec budoucí panovník přišel. Po třech společných letech zemřela sama Isabela na neštovice a jejich dva potomci následně zesnuli v raném věku. Josefa smrt milované ženy, o které byl přesvědčen, že ho miluje stejně silně jako on ji, zcela zdrtila a zlomila. I přesto jej Marie Terezie přinutila k dalšímu sňatku, tentokrát s Marií Josefou Bavorskou. Jenže i tento sňatek skončil katastrofou. Josef II. už údajně po Isabelině smrti nebyl

schopen milovat, nevěsta navíc nebyla právě oslnivou krasavicí. V dobových pramenech je Marie Josefa popisována jako fyzicky neatraktivní a poněkud zpomalená. Ovšem také jako milující a sladká. Josefovou náklonnost se sice snažila získat, on ji ale systematicky ignoroval. Manželství pravděpodobně nikdy nebylo naplněno. Některé zdroje uvádějí, že Josef II. nejenže se svou druhou manželkou odmítal mít sex, ale zašel tak daleko, že se pečlivě vyhýbal místům, kde by se s ní mohl potkat – křídlo, kde bydlela, prakticky obcházel. Ponižující svazek nakonec stejně jako u Josefova prvního manželství ukončily neštovice. V roce 1764 byl korunován na římského krále a vládl společně se svou matkou. To ale nedělalo dobrotu, ve spoustě otázek týkajících se vládaření se spolu neshodovali. Josef II. byl osvícenský panovník a chtěl zrušit monopol katolické církve, to se ale Marii Terezii nelíbilo. Když v roce 1780

jeho matka zemřela, změnil se Josefovi život. Stal se z něj neuvěřitelně pracovitý vladař. Během deseti let jeho vlády prošla habsburská říše větší proměnou než za celé století. Pracoval až osmnáct hodin denně a během své vlády vydal přes 6000 výnosů [v průměru téměř 2 denně, některé reformy platí dodnes, ale mnohé musel zrušit krátce po vydání]. Své reformy začal Josef prosazovat u církve. V roce 1782 nechal zrušit nepotřebné řády a kláštery. Ponechal jen ty, které se věnovaly charitě, vědecko-pedagogické činnosti nebo péči o nemocné. Pouhé rozjímání bylo pro Josefa zbytečné. Mezi jeho další významné reformy patří zrušení cenzury a nevolnictví nebo vydání tolerančního patentu, který byl prvním krokem k nastolení náboženské svobody. Celkově přispěl k hospodářskému rozvoji monarchie, posílení armády, centralizaci moci, přeměnil trestní právo, zavedl reformy školství a zřídil síť nemocnic.

Josef II. byl idealista, který toužil napravit svět. Často však historikové zmiňují i jeho narcistní a despotskou povahu. Měl v sobě spoustu protikladů, které ale tvořily jedinečného panovníka. U poddaných byl poměrně oblíbený. Ke smrti Josefa v roce 1790 přispělo přepracování a tuberkulóza. Je pohřben v kapucínské kryptě ve Vídni vedle své matky a otce.

V programu byly použity zdroje:
www.dilia.cz, www.salzburg.info
www.operaplus.cz, www.ceskedukaty.cz
www.denik.cz, www.tyden.cz, www.g.cz

*Inscenace vznikla za finanční podpory
Ministerstva kultury České republiky
a města Český Těšín*

*Nositele autorských práv k dílu zastupuje
DILIA, divadelní, literární, audiovizuální
agentura, z. s., Krátkého 143/1
190 03 Praha 9 – Vysočany*

*Požíování zvukových nebo obrazových
záznamů z představení je zakázáno*

Šéf obchodu a marketingu Kateřina Mertha
Šéf jevištního provozu Roman Sekula
Šéf provozu světla a zvuku Vladimír Rybář
Vedoucí dekorační dílny Kristina Libosková
Vedoucí krejčovny Karin Szostoková
Vedoucí vlásenkárny Šárka Szeligová
Vedoucí rekvizitárny Josef Kurek
Vedoucí garderoby Jana Černá

Světla Robert Kurkiewicz / Dariusz Molicki
Zvuk Roman Rakowski / Wojciech Bielach
Vlásenky Pavla Cwiertková
Rekvizity Ivana Kolondrová
Garderoba Monika Minarzoová
Jevištní technika Jiří Ponča / Jiří Gebhart
Roman Szarowski / Jindřich Tesarczyk

Redakce programu Alice Olmová
Jazyková korektura Martina Bojdoová
Foto Miroslav Pawelek / Karin Dziadková
Grafický zlom Iva Lupková
Tisk ProPrint Český Těšín, spol. s r. o.

KVĚTINKA
Darkovka M. R.

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO ČESKÝ TĚŠÍN

Ostravská 67, 737 35 Český Těšín

tel.: +420 558 746 022/23

e-mail: obchodni@tdivadlo.cz

www.tdivadlo.cz

VSTUPENKY, PŘEDPLATNÉ, DÁRKOVÉ KARTY

Informační centrum a pokladna TD

náměstí ČSA 1222/10, Český Těšín

nebo hodinu před představením v TD

Č E Š K Ý T Ě Š Í N

Moravskoslezský
kraj

Príspevková organizace
Moravskoslezského kraje

